Borgarting lagmannsrett - LB-2014-40408 - LB-2014-40427

Instans	Borgarting lagmannsrett - Dom og kjennelse
Dato	2015-03-12
Publisert	LB-2014-40408 - LB-2014-40427
Stikkord	Forvaltningsrett. Miljørett. Rettslig interesse. Sivilprosess. Domstolenes prøvingsadgang. Naturmangfoldloven § 48 første ledd 3. alternativ.
Sammendrag	Klima- og miljødepartementet ga dispensasjon til fremføring av en kraftlinje gjennom Sørdalen naturreservat. Lagmannsretten fant at departementets dispensasjonsvedtaket var ugyldig. Nødvendighetsvilkåret i naturmangfoldloven § 48 første ledd 3. alternativ var ikke oppfylt på vedtakstidspunktet. Grunneierne hadde rettslig interesse i å få prøvd gyldigheten av vedtaket, og vedtaket var ikke unntatt fra domstolenes prøvingsadgang.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2013-122413 - Borgarting lagmannsrett LB-2014-40408 og LB-2014-40427 (14-040408ASD-BORG/03, 14-040427ASK-BORG/03). Anke til Høyesterett ikke tillatt fremmet, HR-2015-1730-U.
Parter	Kjell Magne Mettenes, Brynjar Myklebust, Asbjørn Myklebust, Odd Nyvoll, Lars Reidar Myklebust, Hilde Myklebust, Ole Jonny Myklebust Eide, Aud Norun Nyvoll, Jostein Ingar Myklebust, Anne-Helene Taklo (for disse: advokat Magne Revheim) mot Staten v/Miljøverndepartementet (advokat Elisabeth Stenwig) og Statnett SF (advokat Ove Christian Lyngholt).
Forfatter	Lagdommer Vincent Galtung, konstituert lagdommer Mats Wilhelm Ruland, ekstraordinær lagdommer Christian Bommen.

Innholdsfortegnelse

Borgarting lagmannsrett - LB-2014-40408 - LB-2014-40427 ... 1
Innholdsfortegnelse ... 2
De ankende parter, Asbjørn Myklebust m.fl., har i hovedtrekk anført: ... 8
Ankemotparten, Staten v/Miljøverndepartementet, har i hovedtrekk anført: ... 9
Lagmannsrettens merknader: ... 11
Innledning ... 11
Rettslig interesse ... 11
Domstolenes prøvingsadgang ... 12
Gyldigheten av dispensasjonsvedtaket etter naturmangfoldloven § 48 ... 13
Sakskostnader ... 17

Saken gjelder gyldigheten av Klima og miljødepartementets (heretter KLD) vedtak om dispensasjon til fremføring av 420 kV kraftlinje gjennom Sørdalen naturreservat.

Sørdalen naturreservat er på 4260 dekar, og ligger i Bremanger kommune i Sogn og Fjordane. Reservatet deles av riksvei 614 som går mellom Ålfoten og Svelgen. Det går en 132 kV og en 66 kV kraftlinje parallelt gjennom reservatet. Reservatet grenser mot Sørdalsvatnet i sørvestlig retning og Langevatnet i nordøstlig retning. I nordøst går Sørdalen over i Myklebustdalen. Myklebustdalen strekker seg fra Sørdalen i vest til Myklebust/Ålfoten i øst. Rett sør og parallelt med Myklebustdalen ligger Førdedalen.

Sørdalen naturreservat ble vernet ved kongelig resolusjon 17. desember 1999. Formålet med fredingen er i forskriften oppgitt å være sikring av skogsområde med alt naturlig plante- og dyreliv. Av spesielle kvaliteter nevner forskriften at furuskogomårdet har uvanlig sterkt urskogkvalitet. I en rapport fra BioForsk (2013) står det at Sørdalen naturreservat inneholder en av de mest urskognære oseaniske furuskogene i Norge, med store naturverdier. Området utgjør et av de største områdene med mer eller mindre gammel oseanisk furuskognatur i Norge, og kanskje i verden. De ankende partene (heretter også omtalt som grunneierne) er grunneiere i Sørdalen og Myklebustdalen.

Den 10. juni 2009 fikk Statnett konsesjon av Norges vassdrags- og energidirektorat (heretter NVE) til etablering av en 420 kV kraftledning fra Ørskog i Møre og Romsdal til Sogndal i Sogn og Fjordane, gjennom blant annet Bremanger kommune. Bakgrunnen var kraftsituasjonen i Midt-Norge, som var preget av stort kraftunderskudd. Det var fra politisk holdt gitt uttrykk for at utbyggingen var viktig for å sikre kraftbalansen og forsyningssikkerheten i Norge, og en realisering av kraftlinjen mellom Møre og Sogn ville bedre kraftsituasjonen vesentlig. Kraftledningen var også avgjørende for å kunne ta imot ny småkraftproduksjon og vindkraftproduksjon på Sunnmøre og i Sogn og Fjordane.

Traseen til kraftlinjen er nærmere beskrevet i konsesjonsvedtaket. Det fremgår av vedtaket på s. 260 flg. at Statnett gikk inn for at kraftlinjen skulle gå gjennom Førdedalen, da dette alternativet ikke berørte Sørdalen naturreservat. I vedtaket på s. 262 i punktet «Verneområder» står det:

> Det påpekes i konsekvensutredningen for biologisk mangfold at enda en kraftledning vil fragmentere reservatet ytterligere, og inngrepet derfor vurderes som uheldig. De visuelle landskapseffektene av tekniske inngrep vil også øke på grunn av bred kraftledningsgate med parallelførte ledninger.

I punkt 8.4.5 «Oppsummering og konklusjon for seksjon 2 fra Ålfoten til Morskog» står det videre:

> For strekningen Ålfoten transformatorstasjon til Sørdalen, konkluderer konsekvensutredningene innenfor alle miljøteamene, med at alternativ 1.20-1.11 gjennom Førdedalen foretrekkes fremfor en ny trasé gjennom Myklebustdalen. NVE konstaterer også at de miljøfaglige vurderingene støttes av Fylkesmannen. En ny kraftledning gjennom begge dalfører vil påvirke landskapsopplevelsen både i forhold til landskapsestetikk og friluftsopplevelser. NVE mener de negative konsekvensene av prioritert trasé gjennom Førdedalen 1.20-1.11 er noe lavere enn for alternativ 1.11-1.11.1-1.0 via Myklebustdalen og Sørdalen. Dette er i tråd med Statnetts prioritering.

I internt notat fra NVE av 27. september 2011 fremgår at Statnett hadde fremmet tilleggssøknad til alternative traséer i Bremanger og alternativ plassering av Ålfoten transformatorstasjon. NVE bemerket imidlertid at det i løpet av høringen ikke hadde dukket opp nye argumenter som ikke var blitt vurdert da NVE fattet konsesjonsvedtaket. NVE fastholdt derfor tidligere vurderinger og anbefalinger av den konsesjonsgitte traseen og lokaliseringen av 420 kV kraftledningen gjennom Førdedalen.

NVE mottok totalt 75 klager på konsesjonsvedtaket, men fant ikke grunn til å omgjøre eller oppheve konsesjonsvedtaket. Derimot anbefalte NVE noen traséjusteringer. Saken ble oversendt Olje- og energidepartementet (heretter OED) som fattet vedtak i klagesaken den 21. desember 2011. I strid med tidligere anbefalinger besluttet OED her å legge kraftledningen gjennom Sørdalen naturreservat og Myklebustdalen (benevnt omsøkt trasé) istedenfor den opprinnelige traséen gjennom Førdedalen (benevnt konsesjonsgitt trasé). Det ble også besluttet å legge transformatorstasjonen til Myklebustdalen. OEDs vurdering og konklusjon for trasévalget fremgår i punkt 8.5.1 i klagevedtaket, der det står:

> Alternativ omsøkt trasé mellom Dauremålsvatnet og Sørdalen vil etter departementets vurdering også innebære betydelige negative visuelle virkninger. Traseen vil ha negative virkninger ved kryssing av Førdespollen og tettstedet Ålfoten (Sigdestad og Myklebust), i nedre deler av Myklebustdalen samt ved passering av Myklebustsetra og ned Sørdalen. Departementet bemerker samtidig at denne traseen i langt større grad er samlokalisert med eksisterende ledninger i området enn hva tilfellet er med konsesjonsgitt trasé. I departementets vurdering er det tillagt avgjørende vekt at omsøkt alternativ trasé medfører samlokalisering av ledningsnettet i området, og derved unngår inngrep i områder som ikke er preget av større kraftledninger fra før.

Videre fremgår det av OEDs vedtak punkt 8.12 «Departementets konklusjon trasévalg»:

> Departementet ser det slik at konsesjonsgitt trasé innebærer minst negative virkninger for naturmangfoldet.
>
> Departementet konstaterer at også de øvrige fagutredninger peker på konsesjonsgitt trasé som bedre enn omsøkt, alternativ trasé. I departementets vurdering er imidlertid tillagt avgjørende vekt at omsøkt, alternativ trasé vil medføre samlokalisering av ledningsnettet i området, og derved unngår inngrep i områder som ikke er preget av større kraftledninger fra før ...
>
> Omsøkt alternativ trasé vil komme i konflikt med Sørdalen naturreservat. En forutsetning for valgt av omsøkt alternativ trasé er derfor at Statnett pålegges å sørge for kabling av eksisterende 66 kV ledning gjennom reservatet, fortrinnsvis fra der ledningen krysser sørvestre del av Sørdalsvatnet til der ledningen krysser nordre del av Langevatnet. Strekningen er på vel 4 km og kostnadene ved kablingen er estimert til ca 30-40 millioner kroner ... . Departementet legger til grunn at det gis dispensasjon i tide fra forskriften for naturreservatet og at nødvendig tillatelse fra vegmyndighetene også foreligger i tide slik at fremdriften av ledningsarbeidene kan gå som planlagt.

Etter OEDs klagevedtak var det en rekke oppslag i både landsdekkende og lokale aviser, der daværende olje- og energiminister Ola Borten Moe ble beskyldt for å ha flytte kraftlinjen utenom eiendommer som tilhørte lokale Senterpartipolitikere i Sogn og Fjordane. Dette gjaldt blant annet i Bremanger, der ordføreren angivelig hadde eiendomsinteresser i Førdedalen. I følge avisoppslagene hadde også en tidligere ordfører i Bremanger vært i møter med OED på vegne av daværende ordfører, for å få flyttet kraftlinjen bort fra Førdedalen. Stortingsrepresentant Ketil Solvik-Olsen stilte også skriftlige spørsmål til Ola Borten Moe i forbindelse med at OED i klagevedtaket besluttet å legge kraftlinjen til Sørdalen og Myklebustdalen. Saken har også ellers vært behandlet i Stortingets spørretime.

Grunneierne brakte saken inn for Sivilombudsmannen. I brev fra Sivilombudsmannen til OED av 29. oktober 2012 bemerkes:

> Men når departementet velger et traséalternativ som ikke følger fagutredningene, stiller det særlige krav til begrunnelsen. I tillegg til en klar beskrivelse av faktum og de vurderinger som er foretatt, må det kreves at avgjørelsen fremstår som konsistent i den forstand at resultatet følger som en naturlig konsekvens av premissene. Med kun noen korte bemerkninger om vektlegging av hensynet til samlokalisering og hensynet til å samle inngrep i ett område, er det vanskelig å se hvorfor departementet konkluderte som det gjorde.

På denne bakgrunn ba Sivilombudsmannen departementet se på saken på nytt, og særlig begrunnelsen for klagevedtaket. Etter å ha mottatt svar fra OED har Sivilombudsmannen senere innstilt sin behandling av saken.

Ved brev av 10. desember 2012 til fylkesmannen i Sogn og Fjordane søkte Statnett om dispensasjon til fremføring av kraftlinjen gjennom Sørdalen naturreservat. Ved vedtak av 19. februar 2013 avslo fylkesmannen dispensasjonssøknaden fra Statnett. Fylkesmannen begrunnet avslaget med:

> Tiltaket er i strid med verneføremålet og kan påverke verneverdiane betydelig, på følgande måte:
> - Gammal barskog med urskogpreg er ein naturtype som det er svært lite att av, og der fragmentering som følgje av kraftliner er ett av mange trugsmål.
> - Oppsetjing av 420 kV-kraftmaster med tilhøyrande terrengtiljamning og ledningar strid med verneføremålet og målet om at barskogreservat skal fungere som referanseområde for urørd skog.
> - Miljøvinsten ved at delar av eksisterande 66 kV-kraftgate går ut av bruk, eller kan ryddast mindre

hardt, rettferdiggjer ikke nye omfattande inngrep i gammalskog i utvida (420 kV-) kraftgate.

- Dispensasjon for så store inngrep i naturreservat vil kunne påverke allmenta sin vørdnad for verneområde, og prinsippa om skånsam og sporlaus ferdsel i naturreservat, negativt.
- Etablering av 420 kV-line i naturreservatet kan vanskeleggjere eventuell utfasing av eksisterande kraftliner i naturreservatet ved framtidige fornyingar av linenettet, og kan jamvel bidra til at nye inngrep vert lagde til naturreservatet.

Gjeldande konsesjon etter energilova kan såleids ikkje realiserast i Sørdalen naturreservat.

Statnett påklaget vedtaket den 28. februar 2013. Prinsipalt anførte Statnett at det forelå grunnlag til å dispensere fra verneforskriften, da tiltaket og de fastsatte avbøtende tiltakene var forenlig med verneformålet. Subsidiært ble det anført at det var grunnlag for dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48 første ledd fordi hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjorde det nødvendig. Fylkesmannen fant ikke grunnlag for å omgjøre avslaget, og saken ble deretter oversendt KLD som klageinstans. Forberedende klagebehandling ble imidlertid gjort av Direktoratet for naturforvaltning, som normalt er klageinstans i denne type saker. I brev til KLD av 16. april 2013 har Direktoratet for naturforvaltning anbefalt at fylkesmannens vedtak opprettholdes. Fra brevet gjengis:

> Gjennom konsesjonssaken ble flere alternativer vurdert, og konsekvensutredningen viser negativ konsekvens for flere traseer. Det er i klagen fremhevet at det er et overordnet mål å samlokalisere inngrepene. Vilkåret etter § 48 tredje alternativ er imidlertid at andre alternativer ikke finnes utenfor verneområdet. Dispensasjonsbestemmelsen er ment for unntakstilfeller, det fremgår av forarbeidene til naturmangfoldloven at terskelen for å gjøre inngrep i verneområder skal være høy, og at verneområdet vil være et tungtveiende argument for å finne en løsning utenfor området, men at dette ikke alltid vil la seg gjøre. Dispensasjonsbestemmelsen i § 48 innebærer ingen generell vurdering av hvilken løsning som er best ut fra en samfunnsmessig vurdering, men oppstiller et nødvendighetskrav som vilkår for å kunne gi dispensasjon til tiltak i verneområde. Direktoratet mener at så lenge det finnes alternative traseer som ikke berører Sørdalen naturreservat er vilkåret ikke oppfylt. Alternative trasévalg utenfor naturreservatet har vært en del av vurderingen både i konsekvensutredningen og gjennom konsesjonssaken. Ønske om samlokalisering er etter direktoratets vurdering ikke tilstrekkelig for at nødvendighetskriteriet er oppfylt. Direktoratet for naturforvaltning mener på denne bakgrunn at vilkårene i naturmangfoldloven § 48 ikke er oppfylt, og at bestemmelsen dermed ikke gir hjemmel for å gi dispensasjon til 420 kV-ledning gjennom Sørdalen naturreservat.

Etter å ha mottatt klagen ba KLD den 23. mai 2013 om at OED vurderte konsekvensene av en omgjøring av trasevalget i Bremanger kommune, slik at kraftlinjen ikke gikk gjennom Sørdalen naturreservat, men langs den opprinnelige traséen gjennom Førdedalen. I sitt svar til KLD den 27. mai 2013 bemerket OED at en omgjøring av OEDs vedtak ville medføre ytterligere forsinkelse av kraftledningen, og at endelig vedtak da først ville kunne fattes ved årsskiftet (2013/2014). Det ville bli et kraftunderskudd i Midt-Norge på opptil 11,7 TWh. Videre ville den planlagte utbyggingen av Nyhamna gassprosesseringsanlegg i Aukra kommune i Møre og Romsdal i forbindelse med utbyggingen at Aasta Hansteen-feltet mv. bli påvirket.

Kun to dager senere, den 29. mai 2013 innvilget KLD dispensasjonssøknaden til kraftledningen gjennom Sørdalen naturreservat. Departementets fremgår av vedtakets punkt 8 på s. 12-21. I vurderingen redegjøres det først for vilkårene i naturmangfoldloven § 48, og forarbeidene til bestemmelsen. Deretter gjengis Justisdepartementets lovavdelingens uttalelse om forståelsen av bestemmelsen.

Departementet reiser tvil om fylkesmannen og direktoratets lovforståelse av naturmangfoldloven § 48. Fra vedtaket gjengis:

> Det kan stille spørsmål ved om dette er en riktig lovforståelse. Departementet viser til at spørsmålet om det er nødvendig å gi dispensasjon må bero på en helhetsvurdering, hvor bl.a. tas hensyn til hvilke verneverdier som foreligger og hvilken påvirkning tiltaket har på disse, samt hvilke vesentlige samfunnsinteresser som foreligger, og i hvilken grad disse vil bli oppfylt gjennom alternative løsninger. Dette har imidlertid ikke betydning for denne konkrete saken, da det skisserte alternativet etter departementets oppfatning ikke kan anses som et aktuelt alternativ på nåværende tidspunkt.

> Departementet viser til at det i Fylkesmannens og Direktoratet for naturforvaltnings behandling ikke er utfyllende belyst hvorvidt den vesentlige samfunnsinteressen tiltaket representerer vil bli oppfylt dersom den alternative trase velges.

KLD går deretter gjennom redegjørelsen fra OED om konsekvensene dersom man på daværende tidspunkt endret trasevalget i Bremanger. Til denne redegjørelsen bemerker departementet:

> Miljøverndepartementet viser til OEDs vurdering av forsyningssikkerheten i Midt-Norge, og betydningen av at kraftledningen ferdigstilles så raskt som mulig.
>
> En trase gjennom Førdedalen vil ikke kunne ferdigstilles like raskt som den vedtatte kraftledningstraséen etter energiloven gjennom Myklebustdalen og Sørdalen. En traseendring til Førdedalen vil innebære at det det må fattes omgjøringsvedtak i konsesjonssaken etter energiloven, eventuelt at det fattes nytt konsesjonsvedtak etter samme lov. Et eventuelt omgjøringsvedtak vil forsinke fremdriften vesentlig. Det er for øvrig uansett tvilsomt om det rettslig sett er adgang til å omgjøre konsesjonsvedtaket på nåværende tidspunkt, som følge av begrensningene som følger av forvaltningsloven § 35. OED viser til at en prosess med et helt nytt konsesjonsvedtak ville medføre langt større tidsbruk enn et eventuelt omgjøringsvedtak. Uansett vil en traseendring innebære en forsinkelse av idriftsettelse fra 2016 til 2017.
>
> En treseendring ville altså innebære en forsinkelse av ferdigstillelsen av kraftledningen fra Ørskog til Sogndal, og dermed medføre at kraftforsyningen til Midt-Norge ikke sikres så raskt som hensynet til kraftforsyningssikkerheten krever. Etter Miljøverndepartementets vurdering er derfor ikke den skisserte trase gjennom Førdedalen et aktuelt alternativ nå. Slik saken står for departementet er det derfor ikke rom en slik avveining fylkesmannen og direktoratet har foretatt, hvor man avveier konsekvenser for naturmangfold mv. ved de to skisserte trasealternativene gjennom Førdedalen og Myklebustdalen, og deretter konkluderer med at tiltaket ikke kan anses nødvendig innenfor verneområdet. Det er heller ikke rom for ytterligere utredninger slik fylkesmannen og direktoratet ber om. Etter departementets vurdering står saken nå slik at man ved vurderingen av om inngrepet er «nødvendig» må ta stilling til om det av hensyn til å sikre kraftforsyningen til Midt-Norge så raskt som mulig er nødvendig å gjøre unntak fra vernebestemmelsen.
>
> Departementet har etter en samlet vurdering kommet til at det [er] nødvendig å legge ledningen gjennom Sørdalen naturreservat for å sikre kraftforsyningen til Midt-Norge så raskt som mulig ... .
>
> Hensynet til verneverdiene tilsier isolert sett at det ikke gis dispensasjon. Departementet har imidlertid kommet til at det i dette tilfellet må legges større vekt på at det av hensyn til kraftforsyningssikkerheten i Midt-Norge er av avgjørende betydning at kraftledningen ferdigstilles så raskt som mulig.
>
> Ved avgjørelsen har Miljøverndepartementet også lagt vekt på fordelene ved samlokalisering av inngrep, og de avbøtende tiltak som er fastsatt i OEDs konsesjonsvedtak.
>
> Miljøverndepartementet viser til Olje- og energidepartementets vurdering i konsesjonsvedtaket 21. desember 2011 av at det er ønskelig med en samlokalisering av kraftledningene i området. Ved å samlokalisere kraftledningen med eksisterende 132 kV ledning i Myklebustdalen/Sørdalen unngås en utbygging i Førdedalen som fremstår som mer urørt. Departementet viser til at trasevalg gjennom Førdedalen vil medføre at det kommer kraftledninger både i Førdedalen og i Myklebustdalen/Sørdalen, mens ved valg av trase gjennom Myklebustdalen/Sørdalen unngås at det kommer større inngrep i begge dalfører. Selv om det i Førdedalen østlige del allerede går en kraftledning, og det i vestlig del er inngrep i form av vassdragsregulering, er Førdedalen i mindre grad enn Myklebustdalen/Sørdalen preget av tekniske inngrep. En fremføring av ny 420 kV ledning gjennom Førdedalen er vurdert å innebære en betydelig visuell påvirkning i det langstrakte og trange dalrommet. Førdedalen er videre innfallsporten til det store Ålfoten landskapsvernområde. Fremføring av kraftledning gjennom Førdedalen vil ellers gi et marginalt større tap av såkalte «inngrepsfrie naturområder» (INON) enn trasevalget i Myklebustdalen. Departementet viser videre til at konsesjonsgitt trase vil gi parallellføring over totalt 9 km, mens trasevalg gjennom Førdedalen vil gi parallellføring over totalt ca 5 km ... .
>
> I konsesjonssaken er det vist til at en ny ledning gjennom naturreservatet vil fragmentere området ytterligere og slik ha en negativ virkning, men at dette kan unngås dersom eksisterende 66 kV-ledning gjennom reservatet kables langs fylkesveien. Gjennom miljø- og transportplanene skal det legges vekt på å unngå skader på sårbar vegetasjon, noe som kan redusere den direkte påvirkningen av naturtyper og

vegetasjon og redusere konfliktnivået ytterligere. Selv om de avbøtende tiltak trolig ikke fullt vil kunne veie opp for de inngrep tiltaket medfører, legger departementet vekt på disse tiltakene i vurderingen av om dispensasjon bør gis ...

KLDs vedtak lyder slik:

Vedtak:

Miljøverndepartementet gir dispensasjon til fremføring av 420 kV ledning gjennom Sørdalen naturreservat i tråd med Statnetts søknad. Det forutsettes at tiltaket gjennomføres i tråd med søknaden samt foreliggende miljø-, transport- og anleggsplan. For øvrig gjelder følgende vilkår:

- Eksisterende 66 kV ledning gjennom reservatet legges i kabel langs fylkesveien-
- Hugst i ryddebeltet skal reduseres til et minimum, og skal gjennomføres som toppkapping der dette gir tilstrekkelig avstand.

På bakgrunn av vedtaket tok grunneierne den 5. juni 2013 ut stevning mot Staten ved KLD, med krav om at dispensasjonsvedtaket blir kjent ugyldig. Ved stevning og begjæring om midlertidig forføyning av 11. oktober 2013 ble Statnett trukket inn i saken.

Oslo tingrett avsa 23. desember 2013 dom med slik domsslutning:

1. Miljøverndepartementet frifinnes
2. Statnett SF frifinnes.
3. Saksøkerne dømmes in solidum til innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse å betale kr 100.440 - kronerethundretusenfirehundreogførti - til Miljøverndepartementet.
4. Saksøkerne dømmes in solidum til innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse å betale kr 65.750 - kronersekstifemtusensjuhundreogfemti - til Statnett SF.

Samtidig ble begjæringen om midlertidig forføyning ikke tatt til følge.

Parallelt med problemstillingen i nærværende sak, har det versert en sak om hvorvidt Statnett skulle gis tilgang til tomten til transformatorstasjonen i Ålfoten i Myklebustdalen og grunnen til traséen gjennom Sørdalen. Bakgrunnen var at Statnett begjærte i perioden desember - januar 2013 forhåndstiltredelse til traséen gjennom Sørdalen naturreservat og Myklebustdalen. Grunneierne samtykket ikke til forhåndstiltredelsen, og Statnett begjærte derfor tvangsfullbyrdelsen. Fjordane tingrett avsa 19. september 2013 orskurd (kjennelse) der Statnett fikk medhold.

Etter anke avsa Gulating lagmannsrett den 27.6.2014 kjennelse med slik slutning:

1. Fullbyrdelsen nektes fremmet, og Statnett SF innsettes ikke i besittelsen av de rettigheter som Olje- og energidepartementet i vedtak av 21.12.2011 har gitt samtykke til forhåndstiltredelse av.
2. I sakskostnader for namsretten, tingretten og lagmannsretten erstatter Statnett SF de ankende parter 553 683 - femhundreogfemtitretusensekshunderogåttitre- kroner innen 2 - to - uker etter forkynnelse av kjennelsen.

Gulating lagmannsrett prøvde prejudisielt gyldigheten av klagevedtaket i OEDs konsesjonssak. Gulating lagmannsrett kom til at OEDs klagevedtak i konsesjonssaken bygget på et så vesentlig feilaktig grunnlag at det var overveiende sannsynlig at det kunne ha påvirket utfallet, og av denne grunn var vedtaket ugyldig. Det rettslige grunnlaget for kravet om tiltredelse var derfor også ugyldig, og Statnett kunne ikke få medhold i sitt krav om tiltredelse av rettighetene. Kjennelsen er ikke anket og er rettskraftig. OED var ikke part i saken for Gulating lagmannsrett.

På bakgrunn av Gulating lagmannsretts kjennelse vurderte OED om departementets klagevedtak av 21. desember 2011 skulle opprettholdes, eller om konsesjonsvedtaket måtte oppheves. Den 9. september 2014 besluttet OED å fastholde klagevedtaket. Fra departementets konklusjon i punkt 5 gjengis:

> Etter å ha vurdert på nytt alle de forhold som lagmannsrettens avgjørelse hviler på, er departementet kommet til at det ikke er grunnlag for å omgjøre vedtaket om anleggskonsesjon og ekspropriasjonstillatelse av 21. desember 2011.
>
> Valget av trasé gjennom Myklebustdalen står fast.

Spørsmålet om forhåndstiltredelse er på nytt brakt inn for domstolene, og står dels for Fjordane tingrett og dels for Gulating lagmannsrett da ankeforhandlingen i nærværende sak ble avsluttet.

Grunneierne har anket Oslo tingretts dom og kjennelse til Borgarting lagmannsrett. Den 9. juli 2014 trakk imidlertid grunneierne kravet om midlertidig forføyning. Bakgrunnen var utfallet i Gulating lagmannsrett i kjennelse av 27. juni 2014 som nevnt ovenfor. Ved kjennelse den 5. september 2014 hevet Borgarting lagmanns forføyningsaken, og sakskostnader ble ikke tilkjent.

Ved kongelig resolusjon den 6. februar 2015, i siste statsråd før ankeforhandlingen ble avholdt, ble verneforskriften for Sørdalen naturreservat endret. Etter forskriftsendringen er det nå adgang til å fremføre 420 kV kraftledningen gjennom Sørdalen naturreservat i samsvar med OEDs konsesjonsvedtak av 21. desember 2011. Forskriften trådte i kraft straks. Staten kan dermed fremføre kraftledningen gjennom reservatet uavhengig av utfallet i vår sak.

Ankeforhandling er holdt 10. - 12. februar 2015 i Borgarting lagmannsretts hus. Knut Arild Myklebust Elde møtte med fullmakt på vegne av de ankende parter. Avdelingsdirektør i Klima- og miljødepartementet, Øyvind Dannevig og prosjektleder i Statnett, Ove Brattberg fulgte forhandlingene i medhold av tvisteloven § 24-6. Elde, Dannevig og Brattberg avga forklaring. Om bevisføringen for øvrig vises til rettsboken.

Umiddelbart før ankeforhandlingen informerte partene om at grunneierne og Statnett hadde inngått utenrettslig forlik. Forliket omfattet sakskostnader. Ankesaken mellom grunneierne og Statnett ble derfor begjært hevet. Statnett møtte heller ikke for lagmannsretten. Lagmannsretten tar begjæringen til følge, og saken mellom grunneierne og Statnett heves som forlikt. Egen kjennelsesslutning om dette er inntatt før domsslutningen.

De ankende parter, Asbjørn Myklebust m.fl., har i hovedtrekk anført:

Vilkårene for å gi dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48 første ledd er ikke oppfylt, og dispensasjonsvedtaket er derfor ugyldig. Lagmannsretten kan prøve både subsumsjonen og lovtolkningen, og både lovtolkningen og subsumsjonen er uriktig. Nødvendighetsvilkåret er ikke oppfylt dersom det foreligger andre traséalternativ utenfor reservatet. Departementet har uriktig lagt til grunn at nødvendighetsvilkåret innebærer at det skal foretas en helhetsvurdering, der hensynet til verneverdiene vurderes opp mot andre vesentlige samfunnsmessige hensyn.

KLD har under subsumsjonen uriktig lagt til grunn at nødvendighetsvilkåret er oppfylt under henvisning til at det er nødvendig å legge kraftledningen gjennom Sørdalen naturreservat for å sikre kraftforsyningen i Midt-Norge.

Videre har KLD uriktig lagt til grunn at det ikke var rettslig adgang for OED til å omgjøre konsesjonsvedtaket for strekningen gjennom Sørdalen naturreservat, og at det ikke var tid til en omgjøringsprosess. Gulating lagmannsrett har prejudisielt slått fast at OEDs konsesjonsvedtak er ugyldig, noe vedtaket også var da KLD uriktig la til grunn at det ikke var rettslig adgang til omgjøring. Det var adgang til omgjøring av vedtaket etter forvaltningsloven § 35.

KLD hadde forhåndsbundet seg til å treffe dispensasjonsvedtaket, ut over hva departementet hadde kompetanse til etter naturmangfoldloven § 48. Det var ikke hjemmel for å gi dispensasjon i 2011, da vilkårene ikke var oppfylt. Tilsagnet som ble gitt i 2011, ble truffet på mangelfullt grunnlag.

Dispensasjonsvedtaket må sees i lys av konsesjonsvedtaket, som prejudisielt er kjent ugyldig. Konsesjonsvedtaket har lagt klare føringer for innholdet i dispensasjonsvedtaket. Verken KLD eller OED tatt hensyn til planlagt sanering og omstrukturering av linjenettet når vurderingen av samlokalisering ble foretatt. Dette medfører at vedtaket er ugyldig.

Sendrektighet med å søke om dispensasjon kan ikke komme staten til gode ved at det påberopes hastverk som argument for å innvilge dispensasjonssøknaden. Situasjonen har oppstått ved at Statnett ikke søkte om dispensasjon samtidig med konsesjonssøknaden. Dersom dispensasjonssøknaden hadde vært fremmet samtidig

med konsesjonssøknaden ville vilkårene etter naturmangfoldloven § 48 første ledd under enhver omstendighet ikke vært oppfylt. Terskelen for dispensasjon er høy. Tidssituasjonen er ikke utredet, og er ikke tilstrekkelig grunn til å gi dispensasjon.

Under enhver omstendighet er skjønnsutøvelsen vilkårlig og grovt urimelig. Både ved den politiske beslutningen i 2011, og på tidspunktet dispensasjonsvedtaket ble fattet i 2013 forelå det et bedre traséalternativ utenfor naturreservatet. Gulating lagmannsrett har prejudisielt kjent konsesjonsvedtaket ugyldig. Det er da vilkårlig/grovt urimelig skjønnsutøvelse å gi dispensasjon.

Dispensasjonsvedtaket er ugyldig da det bygger på uriktig faktiske forutsetninger vedrørende hvor mye det hastet å få ferdigstilt kraftledningen. Det foreligger alternativer til kraftledningen som kunne ivaretatt forsyningssikkerheten. KLD har ikke utredet bruken av reservekraftverk.

KLD har også bygget på uriktige forutsetninger når det er lagt vekt på fordelen ved samlokalisering av kraftledninger. KLD har ikke tatt hensyn til omfattende planer om linjesanering, og at staten ville oppnådd større samlokalisering dersom kraftlinjen hadde blitt lagt utenfor reservatet. Gulating lagmannsrett har lagt til grunn at OED har bygget på et uriktig faktum, som KLDs dispensasjonsvedtak baserer seg på.

Saksutredningen har ikke vært forsvarlig, jf. forvaltningsloven § 17. Dersom KLD hadde foretatt en tilstrekkelig konsekvensutredning og en vurdering av OEDs rettslige og faktiske muligheter for omgjøring av konsesjonsvedtaket, ville dispensasjonsvedtakets innhold blitt et annet. Den politiske beslutningen som ble truffet i desember 2011 har lagt klare føringen for dispensasjonsvedtaket. Saksforberedelsen forut for den politiske beslutningen i 2011 var ikke tilstrekkelig, ved at det ikke ble hensyntatt den planlagte saneringen av linjenettet og at man ville oppnå større samlokalisering dersom linjen hadde vært ført utenom reservatet. Feilene kan ha virket inn på vedtakets innhold og vedtaket er derfor ugyldig etter forvaltningsloven § 41.

Det følger av nyere juridisk teori og rettspraksis at domstolene har større adgang til kontroll med forvaltningen enn tidligere. Dette er begrunnet i behovet for å føre kontroll med forvaltningen. Domstolen kan prøve forvaltningens subsumsjon. Det er ingen kriterier i naturmangfoldloven § 48 eller lovens forarbeider som taler for at denne vurderingen er overlatt til forvaltningens frie skjønn. Saksbehandler i KLD har vært av den oppfatning at det er «full domstolskontroll» i denne saken. Rettspraksis i lignende saker tilsier at domstolene har full prøvingsrett jf. Rt-1995-134, LB-2011-67156 og Rt-2005-117, Rt-2003-662.

Grunneierne har rettslig interesse i å få en avgjørelse i saken. Deres bruk av området er ikke «interesseløst». De var part i dispensasjonssaken, ble orientert om vedtaket og fikk komme med innspill. De er eiere av grunnen, og dette taler for at de har adgang til å reise søksmål, jf. Backer, Naturmangfoldloven Kommentarutgave s. 30-31. Det blir tilfeldig om bare naturvernorganisasjoner kan saksøke. Grunneierne har også vært involvert i hele prosessen, jf. Skoghøy, Tvisteløsning 2. utg. s. 436-437. En dom vil kunne brukes som erstatningsgrunnlag mot staten. Endringen i verneforskriften kommer rett forut for ankeforhandlingen, og burde vært kommet tidligere. Saken er av prinsipiell karakter.

Det er nedlagt slik påstand:

1. Klima- og miljødepartementets vedtak i klagesak av 29. mai 2013, sak 13/1214, er ugyldig
2. De ankende parter tilkjennes sakskostnader for tingrett og lagmannsrett

Ankemotparten, Staten v/Miljøverndepartementet, har i hovedtrekk anført:

Oslo tingretts dom bygger på riktig rettsanvendelse og bevisvurdering, og resultatet er korrekt. KLDs vedtak av 29. mai 2013 om å gi dispensasjon fra verneforskriften er gyldig. Saken står i samme stilling for lagmannsretten som for tingretten. Gulating lagmannsretts kjennelse av 27. juni 2014 har ikke betydning for spørsmålet lagmannsretten skal ta stilling til.

De ankende parter har ikke rettslig interesse i en dom mot KLD. De ankende parter må påvise et reelt behov for å få kravet avgjort i forhold til staten. Dette skal skje etter en samlet vurdering av partenes tilknytning til kravet og kravets aktualitet. Kravet til rettslig interesse må være til stede på alle trinn i saken, jf. blant annet Schei m.fl. Tvisteloven s. 18.

Tilknytningskravet er ikke oppfylt. Grunneierne vil generelt ha svak tilknytning til et krav om dispensasjonsvedtakets gyldighet. Dispensasjonsvedtaket berører ikke grunneiernes rettigheter og plikter, men

gjelder verneverdier. Det er OEDs konsesjonsvedtak som er avgjørende for grunneierne, ved at grunneiernes rettigheter og plikter påvirkes av kraftlinjen, men ikke av dispensasjonsvedtaket. Statnett er den parten som har fått en tillatelse og har størst tilknytning til vedtaket.

Aktualitetskravet er heller ikke oppfylt. Avgjørelsen vil uansett ikke ha noen faktisk eller rettslig betydning for de ankende partene. De vil ikke oppnå at kraftlinjen flyttes vekk fra Myklebustdalen, som er det de ønsker å oppnå. Endringen av verneforskriften medfører at en dom heller ikke vil ha noen betydning for om kraftlinjen kan bygges. De ankende parters ønske å få dekket sine sakskostnader kan ikke begrunne aktualitet, og det er ikke grunnlag for noe eget erstatningssøksmål knyttet til sakskostnadene.

Domstolene kan ikke prøve departementets konkrete vurdering av om vesentlige samfunnsinteresser gjorde dispensasjonen nødvendig. Vurderingstemaets art, avveiningen mellom viktige samfunnsinteresser, samt at vedtaket ikke innebærer noe inngrep overfor den enkelte, tilsier en slik forståelse. Verneforskriftens formål er å beskytte naturverninteresser, og ikke grunneiernes interesser. Loven gir anvisning på vage og skjønnsmessige vurderinger som hører under forvaltningens frie skjønn, og som domstolene ikke kan prøve. Prøvingsintensiteten må tilpasses domstolenes forutsetninger for å prøve vedtaket. Domstolskontrollen er en legalitetskontroll der den konkrete subsumsjonen ikke prøves.

Subsidiært er det anført at domstolene skal være varsomme med å prøve forvaltningens vurdering av om dispensasjonen var «nødvendig» i det konkrete tilfellet.

Naturmangfoldloven § 48 gir hjemmel for å gi dispensasjon fra verneforskriften. Det er de faktiske forhold på tidspunktet for behandlingen av dispensasjonssøknaden som er avgjørende for om lovens vilkår for å gi dispensasjon er til stede. Departementet bygger på riktig lovforståelse, og tingrettens rettsanvendelse er korrekt. Det skal foretas en helhetsvurdering av om de vesentlige samfunnsinteressene som foreligger (kraftforsyningssikkerhet i Midt-Norge) gjør det nødvendig å gi dispensasjon. Staten bestrider grunneiernes lovforståelse om at vilkårene for å gi dispensasjon ikke er oppfylt dersom det foreligger en alternativ trasé utenfor reservatet. Et avslag på dispensasjonssøknaden under henvisning til at det foreligger en alternativ trasé vil forsinke ferdigstillelsen av kraftledningen ytterligere. Det stilles høye krav til forsyningssikkerhet, og sårbarheten for svikt øker dersom ferdigstillelsen av kraftledningen forsinkes.

På vedtakstidspunktet forelå det ikke noen reell alternativ trasé utenfor Sørdalen naturreservat. Det hastet og var av sentral og nasjonal betydning å få bygget ut kraftledningen og tatt denne i bruk. Utbyggingen av Aasta Hansteen feltet og Polarledanleggene var avhengig av at kraftledningen var ferdigstilt. KLD hadde ikke noen grunn til å overprøve Statnetts prognoser. Det var klare holdepunkter i mai 2013 for at manglende dispensasjon fra verneforskriften ville føre til forsinkelser i utbyggingen. En endring av traséen til Førdedalen ville innebære at kraftledningen ikke kunne ferdigstilles like raskt som den vedtatte traséen gjennom Sørdalen og Myklebustdalen. Det var ikke grunnlag for omgjøring av dispensasjonsvedtaket etter forvaltningsloven § 35, om ugyldig forvaltningsvedtak.

KLD har ikke gitt forhåndstilsagn eller instruks om at dispensasjon etter naturmangfoldloven skal gis. Fylkesmannen har behandlet saken på vanlig måte, og var klar over den politiske beslutningen om å støtte OEDs valg av trasé. Konsesjonsvedtaket forutsatte at det måtte søkes om dispensasjon etter naturmangfoldloven. KLD ga ikke dispensasjon eller tilsagn om dispensasjon i desember 2011. Statnett har søkt om dispensasjon etter at kraftlinjen var ferdig prosjektert.

Det er ikke gjort noen saksbehandlingsfeil. Det var ikke i strid med praksis at KLD behandlet saken. Det er vanlig at saker løftes opp på departementsnivå, når det er behandlet på tilsvarende nivå i sideordnet instans. Det hefter ikke saksbehandlingsfeil ved KLDs saksbehandling som sektormyndighet i konsesjonssaken. KLD har både rett og plikt til å bidra som sektormyndighet. Videre er det ikke gjort saksbehandlingsfeil ved KLDs behandling av dispensasjonsvedtaket. Vedtaket er grundig, godt begrunnet og bygger på et faktisk riktig grunnlag. Eventuelle feil har ikke hatt betydning for vedtakets konklusjon.

Det er ikke grunnlag for anførselen om myndighetsmisbruk. Dispensasjonsvedtaket er verken vilkårlig eller grovt urimelig.

Det er nedlagt slik påstand:

1. Anken forkastes
2. Staten v/Klima- og miljødepartementet tilkjennes sakskostnader for lagmannsretten

Lagmannsrettens merknader:

Innledning

Hovedspørsmålet for lagmannsretten er gyldigheten av KLDs dispensasjonsvedtak av 29. mai 2013. Lagmannsretten har kommet til et annet resultat enn tingretten. Lagmannsretten finner at KLDs dispensasjonsvedtak er ugyldig.

Rettslig interesse

Staten har anført at grunneierne ikke oppfyller kravet til søksmålssituasjon mv., også kalt rettslig interesse. Lagmannsretten må derfor innledningsvis ta stilling til om dette kravet er oppfylt. Kravet til rettslig interesse er lovfestet i tvisteloven § 1-3 andre ledd, der det står:

> Den som reiser saken, må påvise et reelt behov for å få kravet avgjort i forhold til saksøkte. Dette avgjøres ut fra en samlet vurdering av kravets aktualitet og partenes tilknytning i kravet.

Vilkårene som stilles til søksmålssituasjonen må være oppfylt på ethvert trinn i saken helt til dom blir avsagt, jf. bl.a. Skoghøy, Tvisteløsning 2. utg. s. 409 flg. Loven oppstiller for det første et krav om partstilknytning. Videre oppstiller loven et krav om aktualitet, ved at det må ha aktuell betydning [her for den ankende part] å oppnå en avklaring. Det fremgår av både høyesterettspraksis og juridisk litteratur at kravet til rettslig interesse ikke kan forstås for strengt, jf. bl.a. Skoghøy, Tvisteløsning 2. utg. s. 413, Rt.2001 s.413 [skal vel være Rt-2001-1413] og Rt-2006-880.

Problemstillingen i denne saken gjelder et spørsmål av prinsipiell og samfunnsmessig betydning, ut over nærværende sak. Dette tilsier at tilknytningskravet (og aktualitetskravet) ikke tolkes strengt, selv om verneforskriften for Sørdalen naturreservat og dispensasjonsvedtaket gjelder rene naturverninteresser og ikke de ankende parters interesser som grunneiere. Etter lagmannsrettens syn vil det være uheldig dersom kun naturvernorganisasjoner og lignende sammenslutninger skal kunne ha partsstatus i denne type saker. Lagmannsretten legger særlig vekt på at grunneierne faktisk har hatt partsstatus gjennom hele klagesaksbehandlingen. Dette taler med tyngde for at kravet til partstilknytning er oppfylt, og lagmannsretten finner at dette kravet er oppfylt.

Lagmannsretten går så over til å vurdere om aktualitetskravet er oppfylt. Etter at verneforskriften er blitt endret er det nå adgang til å bygge kraftlinjen gjennom reservatet, uavhengig av om dispensasjonsvedtaket kjennes ugyldig eller ikke.

Denne «svekkelsen» i aktualitet for grunneierne inntraff særdeles sent før ankeforhandlingen skulle gjennomføres. Statens anførsel om at grunneierne ikke har rettslig interesse ble fremsatt dagen før ankeforhandlingene skulle starte, og har ikke vært fremsatt på noe tidligere tidspunkt verken for tingretten eller for lagmannsretten. Anførselen er foranlediget av at verneforskriften for Sørdalen naturreservat ble vedtatt endret i statsråd fredag den 6. februar. Lagmannsretten bemerker at staten alt fra første stund kunne ha endret verneforskriften, istedenfor å fatte et dispensasjonsvedtak etter naturmangfoldloven § 48. Endringen i verneforskriften er etter lagmannsrettens syn et middel for å komme «rundt» utfordringene som har oppstått i denne saken.

Det er i rettspraksis flere eksempler på saker med lignende saksforløp som i vår sak, som viser at kravet til aktualitet ikke tolkes særlig strengt, jf. bl.a. Rt-2006-880, Rt-2001-1413, Rt-2005-987 og RG-2006-1197. De to avgjørelsene fra Høyesterett skiller seg fra vår sak, ved at de gjelder ulike former for inngrep direkte mot personer, mens grunneierne i vår sak ikke rammes direkte av vedtaket. Dette taler isolert sett mot at aktualitetskravet er oppfylt for grunneierne.

Lagmannsretten mener imidlertid at en avgjørelse vil ha allmenn interesse, og det vises her til at saken har vakt stort engasjement både lokalt og nasjonalt. Tvistetemaet har vært tatt opp flere ganger i Stortinget og er utførlig omtalt i media. Etter det lagmannsretten er kjent med har tolkningen av det aktuelle alternativet i

naturmangfoldloven ikke vært behandlet av domstolene tidligere. Skoghøy skriver i Tvisteløsning, 2. utg. s. 411:

> Heller ikke regelen om at vilkårene til søksmålssituasjonen må være oppfylt helt til dom blir avsagt, kan gjennomføres uavkortet. Som jeg kommer tilbake til i punkt 7.3.2 nedenfor, må det ved vurderingen av om kravene til søksmålssituasjonen er oppfylt, blant annet legges vekt på om avgjørelsen vil ha betydning utover den foreliggende sak. Dette gjelder særlig hvis det først etter er at saken ble brakt inn for overordnet instans, at avklaringsbehovet er svekket. I odelstingsproposisjonen til tvisteloven er det således uttalt at i tilfeller hvor behovet for rettsavklaring er redusert undervis, blant annet må ses hen til «hvor prinsipiell betydning saken har, hvor langt saken er kommet og hva som ble utfallet i underinstansen». Såfremt saken har stor prinsipiell interesse, og det først er etter at saken ble brakt inn for overordnet instans at den rettslige interessen blir svekket, kan det endog tenkes at søksmålet må tillates fremmet selv om det konkrete krav som er fremmet, overhode ikke har noen aktualitet lengre. Dette er begrunnet i prosessøkonomiske hensyn og samfunnets behov for rettsavklaring. Hvis saken ikke gjelder rettsspørsmål av større prinsipiell betydning, må imidlertid hovedregelen være at det er et vilkår for å få saken realitetsbehandlet at saksøkeren fortsatt har noen form for aktuell interesse i sakens utfall. Det at det er påløpt saksomkostninger, er ikke tilstrekkelig til å begrunne rettslig interesse i å oppnå realitetsavgjørelse.

Lagmannsretten finner at kravet til aktualitet er oppfylt. Lagmannsretten legger særlig vekt på sakens prinsipielle betydning, samt at svekkelsen i aktualitet har inntrådt svært tett opp til ankeforhandlingen. Utfallet i tingretten tilsier også at de ankende parter bør ha mulighet til å få prøvd anken.

Domstolenes prøvingsadgang

Lagmannsretten går deretter over til å vurdere omfanget av domstolenes prøvingsadgang i denne saken. Staten har anført at domstolen ikke kan prøve departementets konkrete vurdering av om vesentlige samfunnsinteresser gjorde dispensasjonen nødvendig, da denne vurderingen hører under forvaltningens frie skjønn.

Det alminnelige utgangspunktet i norsk forvaltningsrett er at domstolene kan prøve både forvaltningens lovtolkning og subsumsjon. Domstolene kan imidlertid ikke prøve forvaltningens såkalte frie skjønn.

Hvorvidt det etter naturmangfoldloven § 48 første ledd foreligger «vesentlige samfunnsinteresser» og om disse gjør en dispensasjon «nødvendig» er etter lagmannsrettens syn et rettsanvendelsesskjønn som domstolene kan prøve fullt ut. Lovens ordlyd gir liten veiledning, men det er ingen holdepunkter i lovens forarbeider som tilser at denne vurderingen skal være unntatt fra domstolenes prøvingsadgang. Dette taler for at domstolene kan prøve fullt ut om disse vilkårene er oppfylt. Vurderingen krever ingen særlig faglig kompetanse ut over den juridiske, og domstolene må antas å være like godt egnet til å foreta vurderingen som forvaltningen. Dersom denne vurderingen skal være unntatt fra domstolenes prøvingsadgang vil domstolskontrollen ved anvendelsen av denne bestemmelsen i naturmangfoldloven bli helt illusorisk. Domstolenes prøvingsadgang vil da i realiteten bli redusert til misbrukstilfeller. Dette har neppe vært lovgivers intensjon, da naturmangfoldloven er en vernelov.

Lagmannsretten viser også til Rt-1995-1427, der Høyesterett prøvde om det forelå en «spesiell naturtype» etter den dagjeldende naturvernloven § 8. I denne dommen var dog de private partene direkte berørt av inngrepet, og saken skiller seg derfor noe fra vår sak. I Borgarting lagmannsretts dom av 14.10.2013 (LB-2011-67153) prøvde lagmannsretten om vilkårene for dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48 første ledd første alternativ var oppfylt. Etter denne bestemmelsen kan

> Forvaltningsmyndigheten [kan] gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, [...].

Det ble lagt til grunn at lagmannsretten kunne prøve vilkåret om at tiltaket «ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig».

Selv om begge sakene ikke er like vår sak, illustrer de at domstolenes prøvingsadgang er vid på dette rettsområdet. Uten at det har betydning for lagmannsrettens vurdering bemerkes det at saksbehandler i departementet også har vært av den oppfatning at domstolene har full prøvingsadgang. Lagmannsretten har

etter en samlet vurdering kommet til at domstolene kan prøve den konkrete vurderingen av om «vesentlige samfunnsinteresser» gjorde dispensasjonen «nødvendig», jf. naturmangfoldloven § 48 første ledd tredje alternativ.

Dispensasjonsadgangen etter naturmangfoldloven § 48 første ledd er en såkalt «kan»-bestemmelse. Dersom vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt er det opp til forvaltningen å vurdere om dispensasjon skal gis. Denne vurderingen vil ikke domstolene kunne overprøve.

Gyldigheten av dispensasjonsvedtaket etter naturmangfoldloven § 48

Lagmannsretten går så over til å vurdere gyldigheten av dispensasjonsvedtaket.

Naturmangfoldloven § 48 første ledd lyder slik:

> Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

Lovbestemmelsen er forholdsvis ny, og det foreligger pr i dag ingen rettspraksis der problemstillingen er lik som i vår sak. Det er også begrenset med rettskilder, som belyser hvordan loven skal forstås.

I den tidligere naturvernloven av 1970 var det et lignende unntak i § 23. Etter denne bestemmelsen kunne departementet gjøre unntak fra verne- og fredningsbestemmelser for bestemte institusjoner eller for bestemte personer når det gjaldt vitenskapelige undersøkelser og arbeider eller tiltak av vesentlig samfunnsmessig betydning, eller når formålet med fredningen krevde det. I lovens forarbeider er forsvarstiltak nevnt som eksempel på vesentlige samfunnsmessige interesser, jf. Ot.prp.nr.65 (1968-1968) s. 42. I følge forarbeidene burde det bare gis dispensasjon i helt spesielle tilfeller.

Biomangfoldlovutvalgets utredning, NOU 2004:28, gir veiledning for hvordan utvalget mente naturmangfoldloven § 48 skal forstås. Fra NOU 2004:28 punkt 17.2.8.2 gjengis:

> Utvalget ser det som vesentlig at en dispensasjonsadgang ikke blir brukt til å uthule vernet i strid med formålet med vernevedtaket ...
>
> Utvalget har videre vurdert om det bør være en mer generelt formet dispensasjonsadgang for tiltak av vesentlig samfunnsmessig betydning, slik naturvernloven § 23 har. I så fall mener utvalget at betingelsene burde gjøres noe strengere enn i dag, særlig ved å fastsette i loven at bare interesser av nasjonal betydning kan gi grunnlag for dispensasjon etter dette alternativet.
>
> Et slikt dispensasjonsalternativ vil bety en ytterligere sikkerhetsventil. Den tilsvarende hjemmelen i naturvernloven av 1954 ble brukt til å tillate neddemmingen av Nedalsmyrene ved Neareguleringen, jf. kap. 16.13.2.6. De botaniske verneverdiene som lå bak fredningsvedtaket fra 1917 ble med dette helt ødelagt i det neddemte området. Etter utvalgets mening ville det i et slikt tilfelle vært riktigere å foreta en endring av vernevedtaket enn å gi en dispensasjon.
>
> Utvalget ser at det kan tenkes tilfelle hvor tungtveiende hensyn av nasjonal betydning tilsier at det gjøres et inngrep i et eksisterende verneområde. Spørsmålet kan f.eks. oppstå i forbindelse med ilandføring av store overføringskabler for elektrisitet eller av gassrørledninger. Verneområdet vil være et tungtveiende argument for å finne en løsning utenfor området, men trolig vil ikke det alltid la seg gjøre. Det kan også være at inngrepet kan gjennomføres på en måte som ikke forringer verneverdiene vesentlig selv om det er i strid med de vedtatte vernebestemmelsene. Utvalget mener at i slike tilfeller bør man gå veien om en konkret tilpasning av vernebestemmelsene for å tillate tiltaket. En slik endring kan behandles etter reglene i forvaltningsloven uten anvendelse av de særlige saksbehandlingsreglene i utk. § 40 for etablering av verneområder. Denne saksbehandlingen kan i praksis lett samordnes med konsesjonsbehandlingen av tiltaket og sikre at det på nasjonalt nivå blir vurdert at tiltaket har nasjonal betydning. På denne bakgrunn anser utvalget det som unødvendig med en egen dispensasjonshjemmel.

Utvalgets uttalelser viser at det så for seg at dispensasjonsadgangen skulle snevres noe inn i forhold til praksis etter naturvernloven.

Lagmannsretten viser videre til Ot.prp.nr.52 (2008-2009) der det står på side 457:

> Det følger av annet punktum at dispensasjonsbestemmelsen i § 48 gjøres gjeldende også for vernevedtak fattet etter naturvernlovene av 1970, 1954 og 1910. Dispensasjonsadgangen er langt på vei (lagmannsrettens understreking) en kodifisering av gjeldende rett.

Departementets vurdering fremgår i Ot.prp.nr.52 (2008-2009) i punkt 11.8.14.4. Det fremgår der:

> Departementet viser til at en generell dispensasjonsbestemmelse skal være en sikkerhetsventil for uforutsette tilfeller eller spesielle/særlige tilfeller som man ikke kunne forutse på vernetidspunktet. Departementet ser det som vesentlig at en dispensasjonsadgang ikke blir brukt til å uthule vernet ...

Etter å ha gjengitt utvalgets vurdering skriver departementet:

> Departementet ser at det kan tenkes tilfelle hvor tungtveiende hensyn av nasjonal interesse tilsier at det gjøres inngrep i et eksisterende verneområde. Verneområdet vil være et tungtveiende argument for å finne en løsning utenfor området, men trolig vil dette ikke alltid la seg gjøre. Det kan også være at inngrep kan gjennomføres på en måte som ikke forringer verneverdiene vesentlig selv om det er i strid med de vedtatte vernebestemmelsene. Departementet mener derfor det fortsatt bør være mulig å gi dispensasjon til tiltak av hensyn til vesentlige samfunnsinteresser.
>
> Terskelen for å kunne gjøre inngrep i verneområder skal være høy. Områdevern gir en sterk beskyttelse av verneområdet, og inngrep som skader eller forringer verneverdiene, skal så lang som mulig unngås eller begrenses ...
>
> Departementet mener at det må vurderes i det enkelte tilfelle hvorvidt den beste totale løsningen vil være å gi dispensasjon til å gjennomføre tiltaket innenfor verneområdet eller om grensene for verneområdet bør endres, eller om hele vernevedtaket bør oppheves. Avgjørelsen skal bygge på en totalvurdering av de samfunnsmessige konsekvensene både i forhold til tiltakets nasjonale betydning og i forhold til verneinteressene.

Det finnes noe ytterligere veiledning til hvordan bestemmelsen skal forstås i Backer, Naturmangfoldloven, Kommentarutgave (2010). Backer skriver på s. 410:

> Tredje alternativ er at hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør tiltaket nødvendig. Som ved annet alternativ må samfunnsinteressene være av kvalifisert art, og lar det seg gjøre å iverta dem på annen måte, er ikke nødvendighetskriteriet oppfylt. Behovet for sikker energiforsyning er et eksempel: det er bare adgang til å gi dispensasjon for fremføring av nye overføringslinjer gjennom et verneområde dersom en annen trasé er utelukket. Et generelt behov for næringsutvikling i distriktet kan ikke gi grunnlag for dispensasjon etter § 48.

Det er den faktiske situasjonen på tidspunktet for behandlingen av dispensasjonssøknaden som er avgjørende for om lovens vilkår for å gi dispensasjon var oppfylt, jf. Rt-2012-1985.

Etter lagmannsrettens syn er det utvilsomt at lovens vilkår om «vesentlige samfunnsinteresser» var oppfylt på tidspunktet dispensasjonsvedtaket ble fattet. Beslutningen om utbygging av kraftlinjen var begrunnet i kraftsituasjonen i Midt-Norge. Det var, og er fortsatt, et stort kraftunderskudd i landsdelen. Ved årsskiftet 2010/2011 var fyllingsgraden i vannmagasinene på et historisk lavt nivå, og Norge var netto importør av kraft i 2010, jf. Innst. 222 S (2010-2011). Kraftunderskuddet var særlig stort i Møre og Romsdal, mens det var betydelig kraftoverskudd i Sogn og Fjordane. Samtidig var det manglende nettkapasitet mellom fylkene, som gjorde at man ikke kunne utnytte kraftoverskuddet i Sogn og Fjordane. En kraftlinje mellom fylkene ble antatt å bedre kraftsituasjonen vesentlig, og det var bred politisk enighet på Stortinget om at noe måtte gjøres for å bedre kraftsituasjonen.

Lagmannsretten legger særlig vekt på at energiforsyningssikkerhet er samfunnskritisk. Et sammenbrudd i energinettet i Midt-Norge ville få store negative konsekvenser og berørt svært mange personer. Utbyggingen av

en ny kraftlinje for å ivareta energiforsyningssikkerheten oppfyller utvilsomt lovens krav til «vesentlige samfunnsinteresser».

Spørsmålet blir da om de vesentlige samfunnsinteressene gjorde det «nødvendig» å gi dispensasjon fra vernevedtaket. Lovens ordlyd viser at kravet er strengt. Inngrep som skader eller forringer verneverdiene, skal så langt som mulig unngås eller begrenses og bestemmelsen er ment å være en sikkerhetsventil, jf. Ot.prp.nr.52 (2008-2009). Unntaksbestemmelsen vil derfor ha et meget snevert anvendelsesområde. Videre fremgår det av forarbeidene at det skal skje en interesseavveining mellom verneinteressene og de vesentlige samfunnsinteressene. Hensynet til verneinteressene vil veie svært tungt i en slik vurdering. En ren interesseovervekt vil på langt nær være tilstrekkelig.

Backer skriver i kommentarutgaven til naturmangfoldloven at nødvendighetsvilkåret bare vil være oppfylt der en annen trasé er utelukket, jf. ovenfor. Departementet synes imidlertid å ha ment at normen ikke skal være fullt så streng, jf. Ot.prp.nr.52 (2008-2009) i punkt 11.8.14.4, som også er sitert ovenfor. Lagmannsretten mener nødvendighetskravet ikke kan tolkes fullt så strengt som Backer gir uttrykk for. En så streng fortolkning vil medføre at unntaksbestemmelsen blir nær virkningsløs. Lagmannsretten peker på at en kraftlinje tilnærmet alltid kan legges utenfor/rundt et naturreservat. Imidlertid må det kunne tenkes tilfeller der «vesentlige samfunnsinteresser» er så sterke at verneinteressene må vike, og at nødvendighetsvilkåret vil være oppfylt. Sentralt i vurderingen må likevel være å se om det foreligger alternative traséer. Vilkårene for dispensasjon vil sjelden være oppfylt der det foreligger en åpenbar alternativ trasé utenfor reservatet. Kan en alternativ trasé utenfor verneområdet etableres innen rimelig tid og til ikke uforholdsmessige kostnader vil vilkårene for dispensasjon, slik lagmannsretten ser det, ikke være oppfylt. I nærværende sak er det ikke nødvendig for lagmannsretten på generelt grunnlag å ta stilling til hvor en slik grense eksakt skal trekkes. Dette må skje gjennom en konkret helhetsvurdering i hvert enkelt tilfelle.

OEDs klagevedtak ble fattet den 21. desember 2011, og det ble da besluttet å legge kraftlinjen gjennom Sørdalen naturreservat istedenfor det konsesjonsgitte alternativet gjennom Førdedalen. OEDs klagevedtak fraviker alle faglige anbefalinger. Klagevedtaket er begrunnet i hensynet til samlokalisering, og at man unngår inngrep i områder som ikke er preget av større kraftledninger fra før. En slik begrunnelse vil etter lagmannsrettens syn ikke tilfredsstille nødvendighetsvilkåret i naturmangfoldloven § 48 første ledd tredje alternativ. I konsekvensutredningen var det påpekt at en kraftledning gjennom Sørdalen naturreservat ville fragmentere reservatet ytterligere og inngrepet ble vurdert som uheldig, jf. ovenfor. Videre ville de visuelle landskapseffektene av tekniske inngrep også øke på grunn av bred kraftledningsgate med parallelførte ledninger. De negative konsekvensene ved en trasé gjennom Førdedalen ble vurdert som mindre enn ved en trasé gjennom Myklebustdalen. Denne vurderingen har OED ikke kommentert i sitt klagevedtak. På tidspunktet klagevedtaket ble fattet, var det en åpenbar alternativ trasé, som lå utenfor reservatet. Den faglige vurderingen var også at de de negative konsekvensene var minst ved å legge kraftlinjen i Førdedalen. Det omsøkte traséen gjennom Sørdalen naturreservat ville også bli vesentlige dyrere, ved at dette forutsatte avhjelpende tiltak for å begrense inngrepet i reservatet. I denne situasjonen fremstår det som overraskende at OED likevel valgte å prioritere en trasé gjennom Sørdalen naturreservat. Som påpekt av Sivilombudsmannen i brev av 29. oktober 2012 kan det reises innvendinger mot OEDs begrunnelse. Hensynet til energiforsyningssikkerheten er ikke trukket frem i OEDs klagevedtak. Lagmannsretten mener uansett at hensynet til verneområdet her vil veie klart tyngst, og pr. 21. desember 2011 var vilkårene for dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48 første ledd tredje alternativ åpenbart ikke oppfylt.

Først om lag ett år etter at OED fattet klagevedtaket søkte Statnett om dispensasjon fra verneforskriften den 10. desember 2012. Senior prosjektleder i Statnett, Ove Brattberg forklarte for lagmannsretten at hovedgrunnen for denne tidsbruken var at traséen som OED vedtok i klagevedtaket ikke var detaljprosjektert. For å kunne søke om dispensasjon krevdes mer informasjon, blant annet om spesifikke mastepunkter. Dette arbeidet måtte gjøres i barmarksesongen. Fylkesmannen avslo søknaden den 19. februar 2013, og Statnett påklagde avslaget den 28. februar 2013. Direktoratet for naturforvaltning avga uttalelse som saksforberedende instans den 16. april 2013, og det endelige dispensasjonsvedtaket forelå som nevnt 29. mai 2013. Det gikk således nær ett og et halvt år fra OED fattet sitt klagevedtak til KLDs dispensasjonsvedtak forelå.

Tidsbruken må i det alt vesentlige tilskrives at Statnett har valgt et to-sporet løp. Det følger av naturmangfoldloven § 48 tredje ledd at det er adgang til en slik fremgangsmåte. Imidlertid står det i Ot.prp.nr.52 (2008-2009) at departementet har forutsatt at det som utgangspunkt skal kreves at det foreligger dispensasjon etter verneforskriften før det gis tillatelse etter annet lovverk. Avdelingsdirektør i KLD, Øivind Dannevig, opplyste for lagmannsretten at departement i ettertid har endret praksis i tråd med føringene i

forarbeidene. OEDs klagevedtak gir klar uttrykk for at departementet var oppmerksom på at dispensasjon var nødvendig. Lagmannsretten mener det er uheldig at det ble valgt et to-sporet løp, med den ekstra tidsbruk dette har medført.

Lagmannsretten går så over til å se på KLDs dispensasjonsvedtak av 29. mai 2013, og situasjonen på vedtakstidspunktet.

Grunneierne har anført at KLD hadde forhåndsbundet seg til å innvilge dispensasjonssøknaden, og at vedtaket derfor er ugyldig. Lagmannsretten finner det klart at anførselen ikke kan føre frem. Det er ikke ført noe bevis som tilsier KLD hadde forhåndsbundet seg til å fatte et bestemt vedtak. Det fremstår som helt naturlig at det under saksgangen har vært kontakt mellom OED og KLD. Som sektormyndighet vil KLD ha både rett og plikt til å ta kontakt med sideordnede departementer og underordnede instanser i forvaltningen. I nærværende sak, der KLD er dispensasjonsmyndighet, fremstår det som helt naturlig at det har vært kontakt med OED.

KLDs begrunnelse for å innvilge dispensasjon fremgår av rettens saksfremstilling ovenfor. Hovedbegrunnelsen for vedtaket er sammenfattende at en trasé gjennom Førdedalen ikke vil kunne ferdigstilles like raskt, da dette krever omgjøringsvedtak. Dette vil innebære en forsinkelse av idriftsettelsen fra 2016 til 2017. Kraftforsyningen til Midt-Norge vil derfor ikke kunne sikres så raskt som kraftforsyningssikkerheten tilsier. Som et støtte-/tilleggsargument har KLD vekt på hensynet til samlokalisering og at det unngås en utbygging i Førdedalen som fremstår som mer urørt. Lagmannsretten peker her på at det er en klar dreining i argumentasjonen i forhold til OEDs klagevedtak. Hensynet til å få ferdigstilt kraftlinjen så raskt som mulig og kraftforsyningssikkerheten er nå gjort til hovedargument. Den opprinnelige begrunnelsen for trasévalget gjennom Førdedalen, samlokalisering og å unngå utbygging i urørt natur, er betydelig nedtonet og gjort til støtteargument.

På vedtakstidspunktet var det ingen dramatisk endring i den ytre situasjon som tilsa at det var prekært å få ferdigstilt kraftlinjen. Lagmannsretten legger ved vurderingen til grunn at det har vært et politisk mål å få ferdigstilt kraftlinjen i tråd med den opprinnelige planen, og at kraftunderskuddet ikke hadde bedret seg i perioden fra OED fattet sitt klagevedtak til KLD fattet dispensasjonsvedtaket.

Ved vurderingen av nødvendighetsvilkåret skal det som nevnt gjøres en form for interesseavveining. Interessene som står mot hverandre i vår sak er hensynet til kraftforsyningssikkerhet i Midt-Norge og hensynet til verneinteressene i Sørdalen naturreservat. Interessene er inkommensurable, noe som gjør det vanskelig å veie dem mot hverandre. Lovens utgangspunkt er at verneinteressene skal veie tungt, jf. foran, og lagmannsretten tar utgangspunkt i dette.

På vedtakstidspunktet den 29. mai 2013 var ikke byggingen av kraftlinjen i Sørdalen naturreservat startet opp. Dersom KLD hadde avslått dispensasjonssøknaden kunne OED ha gått tilbake til det opprinnelige trasévalget gjennom Førdedalen. Lagmannsretten mener det er åpenbart at OED hadde en slik omgjøringsadgang, da konsesjonsvedtaket avhenger av en dispensasjon. Lagmannsretten kan vanskelig se hvilke andre konsekvenser en manglende dispensasjon skulle få.

Videre viser lagmannsretten til at det her forelå det en ferdig konsekvensutredet trasé gjennom Førdedalen. Ved et omgjøringsvedtak fra OED ville det derfor ikke gå med særlig tid til en slik utredning. Et omgjøringsvedtak kan påklages, og lagmannsretten ser ikke bort fra at grunneierne i Førdedalen ville gjort dette. Samtidig måtte en trasé gjennom Førdedalen detaljprosjekteres. Disse to prosessene kunne imidlertid gjøres skje parallelt. I en situasjon der OED hadde fått avslag på dispensasjonssøknaden må det forventes at departementet ville igangsatt denne prosessen så raskt som mulig. Energiloven inneholder ikke egne klageregler, og eventuelle klager vil følge forvaltningslovens regler. Etter forvaltningsloven § 42 vil en klage ikke automatisk ha oppsettende virkning. OED ville derfor kunne ha startet en forhåndstiltredelsesprosess og eventuelt en tvangsfullbyrdelsesprosess av denne umiddelbart.

Det er nærliggende å anta at Statnett/OED også ville måttet begjære tvangsfullbyrdelse overfor grunneierne i Førdedalen for å kunne forhåndstiltre eiendommene. En eventuell tvangsfullbyrdelsesprosess ville etter lagmannsrettens vurdering neppe ha tatt særlig lang tid. Et slikt nytt konsesjonsvedtak i tråd med alle faglige anbefalinger ville neppe bli oppfattet som påfallende av domstolene, i motsetning til hva som er tilfelle i vår sak. En eventuell rettslig tvangsfullbyrdelsesprosess ville med stor sannsynlighet ha vært betydelig enklere enn hva den hittil har vært for Statnett.

Det fremgår av Statnetts brev av 23. mai 2013 til Utredningsansvarlig i regionalnettet i Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal at dersom anlegget skulle kunne settes i drift i 2016, forutsatte dette at Statnett fikk nødvendige tillatelser innen september 2013. På vedtakstidspunktet den 29. mai 2013 hadde OED således ca. 4

måneder til disposisjon til å gjennomføre en klagebehandling og detaljprosjektering av kraftlinjen, og eventuelt en tvangsfullbyrdelsesprosess, uten at fremdriften ville blitt forsinket. Legges det til grunn at denne prosessen kan gjennomføres i løpet av 4 måneder, vil nødvendighetsvilkåret i naturmangfoldloven § 48 første ledd tredje alternativ ikke være oppfylt.

En eventuell forsinkelse i fremdriften ut over dette ville uansett vært begrenset til en helt normal saksbehandlingstid dersom OED gikk tilbake til den konsesjonsgitte traséen gjennom Førdedalen. Som påpekt ovenfor var denne traséen allerede utredet, noe som tilsier en kortere saksbehandlingstid enn normaltilfellene. I denne situasjonen, der det kun er tale om en kortvarig forsinkelse av idriftsettingen, må det foreligge noe nær en akuttsituasjon eller en svært dramatisk situasjon for at «nødvendighetsvilkåret» skal være oppfylt. Lagmannsretten finner at det ikke er holdepunkter for at en slik situasjon forelå på vedtakstidspunktet.

Etter dette har lagmannsretten kommet til at vilkårene for dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48 første ledd ikke var oppfylt på vedtakstidspunktet den 29. mai 2013. KLDs dispensasjonsvedtak av 29. mai 2013 i sak 13/1214 er derfor ugyldig.

Sakskostnader

Anken har ført frem og grunneierne har vunnet saken. Det følger da av tvisteloven § 20-2 første ledd at de har krav på erstatning for sine sakskostnader fra motparten. Det foreligger ingen grunner til å frita staten for omkostningsansvaret. Lagmannsretten skal legge sitt resultat til grunn for vurderingen av sakskostnadene for tingretten. Heller ikke for tingretten er det grunnlag for å gjøre unntak fra sakskostnadsansvaret. Staten pålegges derfor å erstatte grunneiernes sakskostnader for begge instanser.

Advokat Revheim fremmet for tingretten en omkostningsoppgave på totalt 332 319 kroner. Lagmannsretten kan ikke se at det har vært fremmet innsigelser mot dette og lagmannsretten tar kravet til følge.

For lagmannsretten er det fremmet en omkostningsoppgave på totalt 834 980 kroner, der 802 950 kroner er salær. Lagmannsretten bemerker at 631 750 kroner er kostnader knyttet til selve ankesaken, mens 171 200 kroner er kostnader knyttet til bevisfremleggelse. 32 030 kroner er kostnader til utdrag og kopiering samt reise og oppholdsutgifter for prosessfullmektigen. Kostnadene er eksklusiv merverdiavgift. I tillegg er det krevd erstatning for rettsgebyret for lagmannsretten med 25 800 kroner. Totale kostnader for begge instanser inklusiv merverdiavgift er 1 481 913 kroner.

Staten har protestert og vist til at kostnadene for lagmannsretten overstiger det som har vært nødvendig, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd. Staten har vist at det for tingretten ble krevd et betydelig lavere beløp, og at saken står i vesentlig samme stilling for lagmannsretten, dog slik at kravet om midlertidig forføyning ble frafalt under saksforberedelsen, samt at saken mot Statnett ble forlikt. Det er anført at timeantallet som er benyttet til ankeerklæringen, forberedelse til hovedforhandlingen og bevisfremleggelsen overskrider det som er nødvendig for å få saken betryggende utført. Til slutt er det anført kostnadene knyttet til den midlertidige forføyningen og søksmålet mot Statnett ikke kan kreves erstattet fra staten.

Lagmannsretten bemerker at saken reiser flere kompliserte rettslige spørsmål som er arbeidskrevende, og fordrer betydelig utredningsarbeid. I tillegg er faktum både omfattende, komplisert og uvanlig detaljert. Dette har gjort det nødvendig for grunneierne å legge ned et betydelig arbeid til undersøkelser og klarlegging av faktum. Det er inngitt en rekke prosesskriv for lagmannsretten, også helt opp mot ankeforhandlingen, der noe av arbeidet er direkte foranlediget av statens anførsel om manglende rettslig interesse. Timeprisen som er benyttet er også forholdsvis lav.

Lagmannsretten bemerker at problemstillingen i saken har vært helt identisk for staten og Statnett, og det er ikke grunnlag for å trekke ut noen kostnader som «kun» skal knytte seg til saken mellom grunneierne og Statnett. Advokat Revheims omkostningsoppgave berører heller ikke kostnader som kun knytter seg til Statnett. Lagmannsretten har fått opplyst at kostnadene knyttet til den midlertidige forføyningen er trukket ut, og lagmannsretten legger dette til grunn.

Ut fra sakens omfang, kompleksitet og prinsipielle betydning finner lagmannsretten at kostandene må anses rimelige og nødvendige, og omkostningskravet tas derfor til følge.

Dommen er enstemmig.

Slutning i kjennelse:

1. *Saken mellom Asbjørn Myklebust m.fl. og Statnett AS heves.*

Domsslutning

1. *Klima- og miljødepartementets vedtak i klagesak av 29. mai 2013, sak 13/1214, er ugyldig.*
2. *Staten ved Klima- og miljødepartementet betaler 1 481 913 - enmillionfirehundreogåttientusennihundreogtretten - kroner i sakskostnader for tingretten og lagmannsretten til Asbjørn Myklebust m.fl. innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dommen.*